

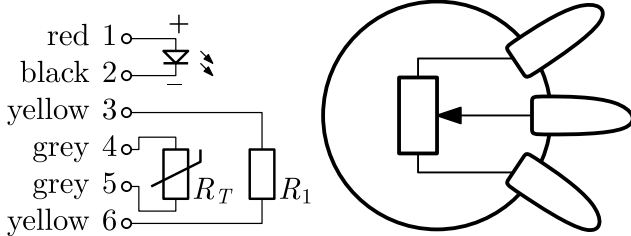
1. Világító dióda (LED)

A világító diódák (Light Emitting Diodes, LEDs) a legjobb hatásfokú fényforrások. Az elmúlt években megjelentek a piacon az olcsó, erős és megbízható LED-es égők. Ez világszerte valódi forradalmat okozott, hiszen a korábban használt fényforrásokat (mint például az izzólámpák, halogén és fluoreszcens lámpák) a háztartásokban és az irodákban is felváltották a LED-es világítások.

Ebben a mérési feladatban a LED-ek hőtani és elektromos tulajdonságait fogod vizsgálni.

Nem kell sehol hibaszámítást végezned, de a mérési módszereid és az eredményeid pontossága fontos, és befolyásolja a pontozást. Mindig rajzold le a mérési elrendezést, amit használsz! Ahol szükséges, használj grafikonokat a szükséges mennyiségek meghatározásához!

Eszközök: 2 egyforma áramköri panel LED-del, ellenállással és hőmérséklet-érzékelővel; 2 átlátszó flakon, 2 légmentesen záró dugó, 2 cső, víz, fecskendő, 3 multiméter (az a multiméter, ami így van jelölve: „voltage-only”, csak feszültségmérésre használható), 2 potenciométer (változtatható ellenállás), tápegység, vezetékek, állvány, milliméterpapír csíkok.

Az áramköri panel vázlatja és csatlakozói a bal oldali ábrán, a potenciométeré a jobb oldali ábrán láthatók (red = piros, yellow = sárga, grey = szürke, black = fekete). Az R_1 ellenállással lehet melegíteni a panelt a LED mellett. Az R_T hőmérséklet-érzékelő (termisztor) egy másik ellenállás, amelynek az ellenállása erősen függ a T abszolút hőmérséklettől:

$$T = 2,254 \text{ K} \left(\ln \frac{R_T}{1 \text{ k}\Omega} \right)^2 - 32,46 \text{ K} \ln \frac{R_T}{1 \text{ k}\Omega} + 361,09 \text{ K}.$$

FIGYELEM! Csak a bejelölt polaritással kapcsolj feszültséget a LED-re! A tápegység piros vezetéke a „+” (és ezt kell a LED piros csatlakozójához kötni), a fekete pedig a „-”.

A multiméternek van egy „▶” jellel jelölt üzemmódja, amelyben egy nagyjából állandó, kicsiny áramot bocsát ki, ha egy dióda van kapcsolva a „mAVΩ” (mint „+”) és a „COM” (mint „-”) csatlakozókhoz. Ebben az üzemmódban a multiméter a diódán eső feszültséget mutatja voltban, miközben a kibocsátott áram körülbelül 0,33 mA (feltételezheted, hogy ez az áram nem változik).

Egy egyszerűsített elmélet szerint a dióda I_d árama, a LED belsejében lévő átmeneten (ahol a fényt kibocsátja) eső V feszültség, és a T abszolút hőmérséklet között a következő kapcsolat áll fenn:

$$I_d = A e^{-V_{G0}/(nV_T)} \left(e^{V/(nV_T)} - 1 \right), \text{ ahol } V_T = \frac{k}{q} T,$$

$k = 1,381 \cdot 10^{-23} \text{ J/K}$ a Boltzmann-állandó és $q = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$ az elemi töltés. A V_T mennyiség neve termikus feszültség. A V_{G0} és n paraméterek a LED anyagától függenek, az A paraméter pedig a LED felépítésétől. Az n paramétert jósági tényezőnek nevezzük, és

értéke általában $1 < n < 2$. A V_{G0} paraméter a félvezető anyag tiltott sávjának szélessége.

Egy valódi diódán eső $V' = V + I_d R_s$ feszültségnek van egy, a dióda R_s soros ellenállásából származó tagja is. Ez a soros ellenállás 1Ω nagyságrendű.

Tanács: Becsüld meg a fenti összefüggésekben szereplő mennyiségek nagyságrendjét, és ennek megfelelően egyszerűsítsd a számításaidat!

- (9 pont) Mérd meg és ábrázd a LED feszültség-hőmérséklet függvényét állandó áram mellett (az áram legyen olyan kicsi, hogy az R_s ellenálláson lévő feszültségesés elhanyagolható legyen).

Határozd meg V_{G0} értékét!

További mérések és megfelelő grafikon segítségével határozd meg az n és A paramétereket!

Nagyobb áramoknál az R_s ellenállás sem elhanyagolható. Mérd meg R_s értékét!

- (5 pont) Definiáljuk a LED hatásfokát a kibocsátott fény teljesítményének és a felhasznált elektromos áram teljesítményének a hányadosaként. Mérd meg a LED η hatásfokát a hőmérséklet-érzékelő használata nélkül!

- (6 pont) A LED napelemként (vagy fotodióda) is működik. Az I_p fotoáram, amit a diódára eső fény kelt, nem függ a feszültségtől, arányos a fény intenzitásával, és levonódik a dióda eredeti áramából ($I = I_d - I_p$). A környezetből érkező fény által keltett fotoáram olyan kicsi, hogy az előző méréseket nem befolyásolta.

Helyezz két LED-et közvetlenül egymással szembe $d = 3,0 \text{ cm}$ távolságra. Az egyik LED-et hajtsd meg $I_1 = 0,50 \text{ A}$ árammal. Határozd meg, hogy ebben az elrendezésben a másik LED-ből mekkora maximális $P_{\max}$ elektromos teljesítmény nyerhető szobahőmérsékleten!

Határozd meg az ehhez tartozó η_p fotohatásfokot, ami a kimenő elektromos teljesítmény osztva a LED aktív felületén elnyelt fény teljesítményével. Ez a felület $S = 1,56 \text{ mm}^2$. Feltételezd, hogy a LED a teljes térszög (a teljes gömbfelület) $\alpha = 33\%$ -ába sugározza ki a fényt egyenletesen.